

MÉSZÁROS ÁDÁM

Észrevételek az új büntető törvénykönyv egyes felelősségtani rendelkezéseihez

2012. február 8-án a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) előterjesztés formájában közzétette az új büntető törvénykönyv indokolással ellátott normaszöveg-tervezetét (a továbbiakban: előterjesztés). Rövid társadalmi egyeztetés után alakult ki az a normaszöveg, amelyet a kormány 2012. április 27-én nyújtott be az Országgyűlésnek. A T/6958. számú törvényjavaslat tervezete (a továbbiakban: tervezet) az előterjesztéshez képest több ponton módosult, bizonyos szempontból azonban még ennél is több ponton módosulhatott volna. Úgyancsak igaz ez a 2012. július 13-án kihirdetett új Btk.-ra, a 2012. évi C. törvényre (a továbbiakban: törvény) is. A következőkben az új Btk. felelősségtani rendelkezései közül tekintek át néhányat, ennek során figyelembe veszem az előterjesztés és a tervezet szövegét is.

A büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezések értékelése előtt fontosnak tartom kiemelni azt, hogy nem feltétlenül baj, ha egy új büntetőkódex nem „forradalmi”, azaz nem forgatja fel gyökerestül a fennálló jogi helyzetet. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy új Btk. megalkotása során el lehetne tekinteni attól a fajta jobbító szándéktól, amely a hatályos törvény dogmatikai és gyakorlati problémáinak orvoslására vonatkozik. Ennek viszont – a gyakorlati jártasság mellett – előfeltétele az az elméleti tudás, vagy ha úgy tetszik, dogmatikai műveltség, amely lehetővé teszi a problémák felismerését, illetve azok megoldását.

Az új Btk. tekintetében – úgy gondolom – alappal támasztható az a követelmény, hogy a bűncselekménnytani (felelősségtani) része egységes dogmatikai rendszerre épüljön. Mind az előterjesztés, mind a tervezet indokolásából azonban az tűnik ki, hogy a normaszöveg alkotói nem feltétlenül voltak tisztában a büntetőjog dogmatikai fogalmaival, több esetben különböző büntetőjogi rendszerek között lavíroztak. Az ebből fakadó problémákra az egyes rendelkezések elemzése során térek ki részletesen. Amit viszont e helyütt kell megemlíteni, az az, hogy a megfelelő szabályok megfelelő formába öntése is egy olyan követelmény, amelytől nem lehet eltekinteni a kodifikáció során. „*Jót s jól! Ebben áll a nagy titok*” – írta Kazinczy jó kétszáz évvel ezelőtt, és szavai iránymutatásul szolgálhatnak a jogalkotásra is. Ahhoz azonban, hogy

ez megvalósuljon, szükséges lenne annak felismerése, hogy voltaképp a jogalkotás is külön szakma, amely speciális ismereteket feltételez.

A törvényesség elve (1. §)

A törvény fenntartja mind az előterjesztés (1. §), mind a tervezet (1. §) megoldását, amely új rendelkezésként kodifikálja a törvényesség (*nullum crimen et nulla poena sine lege*) elvét. Véleményem szerint e két egybekapcsolódó elv lefektetését sem jogszabály-szerkesztési, és azt a törvény többi rendelkezésével és rendszerével összevetve, dogmatikai kényszer sem indokolta.

Alapvető jogalkotási elv, hogy amit az alkotmány (alaptörvény) tartalmaz, azt még egyszer nem kell jogszabályban előírni. Ezt a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény is szentesítette, midőn előírta, hogy az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. A jogszabályban nem ismételtető meg az alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amelyvel a jogszabály az alaptörvény alapján nem lehet ellentétes (3. §).

A törvényesség elvéről az alaptörvény XXVIII. cikkének (4) bekezdése megfelelően rendelkezik, ezért azt a Btk.-ban újra előírni – ha nem fűződik hozzá indokolt érdek – nem kell. Az egyedüli ilyen indokolt eset – figyelemmel azokra a jogrendszerekre, amelyek hagyományosan formális bűncselekmény-fogalmat érvényesítenek, és egyébként ennek lenne igazi hazai hagyománya – az lehetett volna, ha az új Btk. a bűncselekmény fogalmát ismét formálisan határozta volna meg.

A törvény szerinti definíciók további dogmatikai és jogszabály-szerkesztési problémáktól sem mentesek. A *nullum crimen sine lege* elvét meghatározó (1) bekezdés az „*elkövető*” felelősségéről szól. A törvény későbbi, 12. §-ából kitűnően az elkövetők: a tettes, a közvetett tettes, a társtettes (tettesek), a felbujtó és a bűnszegéd (részesek). Nincs tekintettel azonban a törvény arra, hogy az előkészület megvalósítója is elkövető, de nem tettes és nem részes. Tettes nem lehet, mert tényálláson kívüli cselekményt fejt ki, részes pedig szintén nem, mert – diszpozíciószerű cselekménye ellenére – teljesen más (nem járulékos) felelősségi formáról van szó. Ebből következően az előkészület megvalósítója, úgy tűnik, kívül esik a törvényesség elvén. A *nullum crimen* elveket meghatározó két bekezdés ellentétes irányú megfogalmazása („*csak olyan cselekmény...*” stb., illetve „*nem lehet olyan büntetést...*” stb.)

következetlen. Ha már mindenképp szükségesnek ítélte a jogalkotó a törvényesség elvét lefektetni, akkor helyesebb, érthetőbb és következetesebb lett volna a nulla poena sine lege elvénél is pozitív megfogalmazást alkalmazni, és azt előírni, hogy „*csak olyan büntetést lehet kiszabni...*” stb. Megjegyzendő, hogy a tervezet, de még az előterjesztés indokolása is így járt el egyébként.¹

A bűncselekmény (4. §)

A törvény sem a tervezet [4. § (1) bek.], sem az előterjesztés [5. § (1) bek.], sem a hatályos Btk. [10. § (1) bek.] bűncselekmény-fogalmán nem változtatott.

Ennek ellenére határozott véleményem az, hogy helyesebb lett volna elvégezni a bűncselekmény fogalmának átgondolását és rendszertani áthelyezését.

Véleményem szerint az új büntető törvénynek az első rendelkezéseként kellett volna meghatároznia a bűncselekmény fogalmát, méghozzá a társadalomra veszélyesség kategóriájának mellőzésével. Mielőtt ennek indokait ismertetném, szükségesnek tartok a tervezet indokolásához bizonyos történeti-dogmatikai szempontú megjegyzést fűzni. A bűncselekmény fogalmához csatolt indoklás azt állítja, hogy: „*a magyar büntetőjog történetében kezdetben hiányzott a bűncselekmény törvényi fogalma, majd a második világháborút követő törvényekben a bűncselekmény fogalom materiális meghatározása volt jellemző*”². Az indoklás – ebből kitűnően – nem számol azzal a hetven évvel, amely az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) és az 1950. évi II. törvény (Btá.) hatálybalépése között telt el. A Csemegi-kódex ugyanis európai mintára, formálisan és törvényileg meghatározta a bűncselekmény fogalmát az 1. §-ának (1) bekezdésében. Ezen a Btá. változtatott, és tette a fogalom elemévé a társadalomra veszélyességet. A bűncselekmény-fogalom materiálissá válása valójában csak közvetetten köthető a második világháborúhoz, közvetlenül a szovjet eszmei befolyás határozta azt meg.

A bűncselekmény fogalmából a társadalomra veszélyesség száműzését a következők indokolták volna, és valójában indokolják a mai napig.

A társadalomra veszélyesség kategóriája alapvetően nem mentes bizonyos jogbiztonsági aggályoktól. Az első fontos problémát magának a fogalomnak

¹ A T/6958. számú törvényjavaslat 1. §-ához fűzött részletes indokolás, 203. o.; az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletének 1. §-ához fűzött részletes indokolás, 18. o.

² A T/6958. számú törvényjavaslat 4. §-ához fűzött részletes indokolás, 206. o.

a tulajdonképpeni értelme jelenti. A hatályos törvény – mint ahogy a korábbi (szocialista időszakból származó) büntetőtörvények is – elvileg pontosan meghatározza, hogy mit kell társadalomra veszélyes cselekményen érteni: azt a tevékenységet vagy mulasztást, amely a Magyar Köztársaság állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti. A büntetőjog tudományában azonban ez a fogalom önálló életre kelt. Ennek következtében kezdtek el azon gondolkodni különböző korszakok neves kriminalistái, hogy a társadalomra veszélyesség mihez köthető (mit tekintünk társadalomnak, mit tekintünk veszélynek, globális vagy regionális fogalom-e)³, van-e osztálytartalma, mi van akkor, ha egy állampolgár személyét sértő cselekmény nem ellentétes a társadalmi renddel⁴, jogalkotói vagy jogalkalmazói kategória-e, avagy mindkettő⁵. Szintén nem alakult ki egységes felfogás arra nézve, hogy a társadalomra veszélyesség pusztán a bűncselekménnyé nyilvánítás jogpolitikai indoka-e⁶, vagy konkrét bűncselekmény-fogalmi tartalommal bír: nevezetesen, hogy hiánya kizárja-e a bűncselekmény megvalósulását. Végül, van olyan nézet, amely a társadalomra veszélyességet a materiális jogellenességgel asszimilálva, a törvényi fogalmat sajátos, de azzal nem összeegyeztethető elemekkel színesíti. Így korábban Tokaji Géza, napjainkban Nagy Ferenc szerint társadalomra veszélyes a jogi tárgyat az elkövetéskor fennforgó feltételek alapján reálisan sértő vagy veszélyeztető olyan cselekmény, amely megfelelő társadalmi előnnyel nincs vagy kellőképpen nincs kompenzálva.⁷ Ehhez kapcsolódóan kell megemlíteni, hogy valójában tényleg lehet olyan eset, amikor egy cselekmény jogi tárgyat sért, hatását tekintve azonban nem „veszélyes” a társadalomra. Ilyenkor viszont ellentmond a társadalomra veszélyesség törvényi és egyébkénti [valójában (jog)szociológiai] fogalma. A társadalomra veszélyességnek ez a kétarcúsága a valódi probléma.

Mindezek fényében a társadalomra veszélyességet nem tartom helyes és fenntartható kategóriának, mivel ellentétes értelmezések alakultak ki mind a törvényi, mind a tudományos bűncselekmény-fogalmi szerepéről. A társadalomra veszélyesség jogi fogalmából valójában szociológiai jellegű fogalom vált.

³ Irk Ferenc: A gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásának elméletéhez. *Jogtudományi Közlöny*, 2002/3., 117–118. o.

⁴ Viski felvetését idézi Irk Ferenc: Uo. 119. o.

⁵ Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. BM Kiadó, Budapest, 1980, 89. o.

⁶ A Büntető Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1986, 38. o.

⁷ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 180. o.

A korábbi kodifikáció kapcsán felmerült, hogy a bűncselekmény fogalmának a társadalomra veszélyesség helyett a jogellenességet kellene tartalmaznia.⁸ Véleményem szerint a jogellenesség kodifikálása sem lett volna aggálymentes, mivel ennek sem egységes az értelmezése: szinte minden büntetőjogásznak van egy jogellenesség-fogalma. Már eleve arra is csak kevesen vannak tekintettel, hogy határozott különbség tehető jogellenesség és büntetőjog-ellenesség között.⁹ Arra nézve sem alakult ki egységes felfogás, hogy a jogellenesség tárgyi vagy alanyi jogot érint-e¹⁰, objektív vagy szubjektív-e¹¹, ontológiai vagy normatív jellegű-e¹². Szintén konfúz a formális, illetve a materiális jogellenesség értelmezése, jelentéstartalma. Ezért a jogellenesség kategóriájának kodifikálása legfeljebb úgy lehet elviselhető, ha nem is helyeselhető, ha a törvény meghatározná azt, hogy mit kell rajta érteni. Ekkor viszont, ha az pusztán a jogi tárgy sértését/veszélyeztetését jelenti, valószínűleg nem jutunk előrébb a társadalomra veszélyességhez képest.

Véleményem szerint ezért a legmegfelelőbb a formális, vagy legalábbis a társadalomra veszélyességet nélkülöző bűncselekmény-fogalom kodifikálása lett volna. Ezzel kapcsolatban is merülnek fel problémák, de azok megfelelő dogmatikai és jogalkotási módszerekkel áthidalhatók. A problémák a következők: a bűncselekmény fogalmának formálissá válása esetén nyitva marad a kérdés, hogy a jogalkalmazó megállapíthatja-e a bűncselekmény megvalósulását – és ha nem, mire alapozza e döntését – abban az esetben, amikor a cselekmény kimeríti ugyan a törvényi tényállást, azonban hiányzik a jogi tárgy tényleges sértése vagy veszélyeztetése. Szintén kérdéses, hogy a jogalkalmazói kör milyen felkészültségi szinten áll az úgynevezett törvény feletti jogellenességet és bűnösséget kizáró okok¹³ ismeretével, és adott esetben ké-

⁸ Így az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2008 decemberében közzétett előterjesztésének 7. §-a szerint bűncselekmény az a büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás lett volna, amely jogellenes, és amelyet szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is bünteti – gondatlanságból követnek el.

⁹ Viski László: Tézisek a bűncselekményfogalom felépítéséhez. In: Horváth Tibor – Szűk László: Büntetőjogi szakirodalom-gyűjtemény. I. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987, 320. o.; Nagy Ferenc: i. m. 173. o.

¹⁰ Lásd Heller Erik: A magyar büntetőjog tankönyve. Szent István Társulat, Szeged, 1931, 148–149. o.; Nagy Ferenc: A jogtalanság, illetve a jogellenesség és a bűnösség elválasztásáról – német dogmatikai háttérrel. Jogelméleti Szemle, 2007/4.

¹¹ Viski László: i. m. 316–317. o.

¹² Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza: i. m. 89. o.; Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK, Budapest, 1984, 116–120. o.

¹³ Törvény feletti jogellenességet kizáró ok például a sértett beleegyezése, a fenytető jog gyakorlása, a megengedett kockázat, vagy a kötelesség-összeütőközés bizonyos esete; törvény feletti bűnösséget kizáró ok pedig az elvárhatóság hiánya.

pes-e, vagy meri-e azokat alkalmazni. Igenlő válasz esetén újabb probléma áll elő. A jogállamiság szempontjából ugyanis valójában az is aggályosnak tekinthető, ha a büntetőjogban – akár az elkövető javát szolgáló – szokásjogi szabály érvényesül. A jogalkalmazó ebben az esetben ugyanis felülírja a jogalkotó szándékát, törvényi felhatalmazás nélkül. Ezt ki lehet védeni esetleg azzal, ha a bűncselekmény fogalmában szerepel egy olyan elem, amelynek a hiányát azonosítani lehet a törvény feletti jogellenességet kizáró okok hiányával, és ha ilyen ok áll fenn, azt úgy lehet értékelni, hogy nem valósul meg bűncselekmény. A társadalomra veszélyesség azonban nem volt – és vélhetően nem is lesz – képes ellátni ezt a szerepet, mivel bűncselekménytani értelmezése nem vált egyöntetűvé. A jogellenesség pedig az előzők alapján szintén nem nyújtana teljes megoldást. Ezért lehetne követendő az, ha a büntetőtörvény a felelősséget kizáró rendelkezései között mondaná ki, hogy nem büntetendő az a cselekmény, amely az elkövetésekor nem sérti vagy veszélyezteti a törvény által védelemben részesített társadalmi és egyéni érdekeket, vagy ha azt a szükségesség és arányosság keretei között egy magasabb társadalmi vagy egyéni érdek megfelelően kompenzálja.

Javaslat

Mindezek alapján a törvényi bűncselekmény-fogalom – a társadalomra veszélyesség mellőzésével, és csupán a bűnösségre utalással – a következő lehetett volna:

1. § *Bűncselekmény az elkövetése előtt a törvény által büntetendőnek nyilvánított cselekmény, amelynek az elkövetője bűnös.*

A halmazat és a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény (6. §)

A törvény a halmazat szabályain nem változtat, azonban – a tervezettel (6. §) összhangban – a folytatólagos bűncselekmény fogalmán – az előterjesztéshez (7–8. §) képest – igen, amennyiben a folytatólagosság körébe az ugyanolyan „bűncselekmény” helyett az ugyanolyan „cselekmény” elkövetését vonja. A tervezet indokolása szerint a cselekmény szó használata lehetővé teszi az üzletszerűség egységébe tartozó egyes szabálysértések vétségéig minősítését.¹⁴

---

¹⁴ A T/6958. számú törvényjavaslat 6. §-ához fűzött részletes indokolása, 207. o.

Az új rendelkezés értékelése során kicsit korábbra kell visszanyúlni az időben. Az 1978. évi IV. törvény folytatólagos bűncselekmény néven kodifikálta az addig bírói egységként érvényesülő szabályt, azonban a törvényszöveg mind ez idáig következetes volt abban, hogy csak bűncselekményeket lehetett a folytatólagosság törvényi egységébe foglalni. A bírói gyakorlatban ezzel szemben az a szabály alakult ki, hogy ha a folytatólagosság törvényi feltételei fennállnak, a szabálysértési értékre elkövetett egyes részcelekmények összességükben bűncselekményként értékelhetők (BH 2002/210.). Ezt a szabályt – bár a Btk.-val ellentétesen – törvénybe iktatta a 2010. évi LXXXVI. törvény 15. §-a, amely az érték-egybefoglalás kapcsán a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 157. §-ának (6) bekezdésébe foglalta azt a szabályt, hogy nincs helye érték-egybefoglalásnak, ha az önmagukban szabálysértést megvalósító cselekmények a folytatólagosság egységébe tartoznak. Ez a szabály 2010. augusztus 19-én lépett hatályba. Eközben azonban 2010. április 12-én jelent meg a Legfelsőbb Bíróság 87. számú BK véleménye, amely szerint egyrészt folytatólagos elkövetés megállapítására szabálysértések esetén nincs törvényes alap, ezért az azonos sértett sérelmére elkövetett szabálysértések csak érték-egybefoglalás folytán alkothatnak bűncselekményt; másrészt a folytatólagosság törvényi fogalmából következően bűncselekmény és szabálysértés folytatólagos egységet nem alkothat. A 2010. évi CXLVII. törvény 79. §-a ez után, 2011. január 1-jei hatállyal (tehát pár hónappal a 2010. évi LXXXVI. törvény hatálybalépése után) a szabálysértési törvény 157. §-ának (6) bekezdését ismét módosította, és abból kivette azt a szövegrészt, amely lehetővé tette az önmagukban szabálysértést megvalósító cselekmények folytatólagos egységbe foglalását. A törvényhelyhez fűzött indoklás azt rögzíti, hogy folytatólagosság csupán ugyanolyan bűncselekmények esetében állhat fenn, szabálysértések esetében nem. Utal arra az indoklás, hogy ezt a Legfelsőbb Bíróság 87/2010. BK véleménye is már rögzítette. A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény fenntartja ezt az állapotot, azaz szabálysértés nem foglalható folytatólagos egységbe. A tervezet és annak nyomán a törvény azonban az új megfogalmazással ismét lehetővé teszi azt, hogy szabálysértések folytatólagos bűncselekményi egységbe legyenek foglalhatók. Ez a megoldás azonban nincs tekintettel arra a dogmatikai és a rendszertani értelmezésből következő szabályra, hogy a folytatólagosság alapvetően a bűnhalmazatot, azaz több bűncselekmény halmazát kizáró szabály.

A szándékosság (7. §)

A törvény – a tervezethez (7. §) és az előterjesztéshez (9. §) hasonlóan – megtartja a szándékosság fajtáinak hatályos felosztását és azok fogalmát (Btk. 13. §), csupán annyit változtat, hogy „*magatartás*” helyett „*cselekmény*”-ről szól. Sem az előterjesztés, sem a tervezet indokolása lényegében semmit nem mond a változtatásról, és egyébként is hallgat azokról a dogmatikai problémákról, amelyek korábban már felmerültek, és amelyek a következők.

A hatályos Btk.-val szemben korábban kritikaként merült fel, hogy az a tudati és akarati/érzelmi oldalból álló szándékosságnak csupán az akarati/érzelmi oldalát kodifikálta. *Wiener A. Imre* általános részi koncepciójában csak a szándékosság tudati oldalát javasolta törvénybe iktatni. Ezzel szemben felmerült, hogy így szabályozás nélkül maradna az akarati/érzelmi oldal, s így a fogalom ismét féloldalas lenne. A korábbi általános részi tervezetek – helyeselhető módon – a szándékosság mindkét oldalát kodifikálták volna, problémát azonban ennek módja okozott. A korábban javasolt normaszöveg szerint az követte volna el szándékosan a bűncselekményt, aki cselekményét tudva és akarva valósítja meg, és annak következményét kívánja, vagy abba belenyugszik. Ez a megfogalmazás a nyelvezeténél fogva nehezen lett volna értelmezhető. A „*cselekményét [...] akarva*” fordulattal még nem is lett volna különösebb probléma, de a tudati oldalt megfogalmazó „*cselekményét tudva*” kifejezéssel kapcsolatban alappal vetődhet fel egyrészt a magyar nyelvhelyességi szabályoknak való megfelelés követelménye, másrészt az, hogy miként lehet egy cselekményt tudva elkövetni, miről tudva kell elkövetni stb. A büntetőjog irodalmában a tudati oldal a tények tudatát és a jogellenesség tudatát öleli fel, ez azonban a javasolt szövegből nem derült ki, és az átlagember számára (de akár a jogalkalmazó számára sem) nem lett volna könnyen értelmezhető.

Javaslat

Az előzőek alapján helyesebb lett volna a szándékosságot a következők szerint megfogalmazni:

7. § Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményét annak tudatában követi el, hogy az tiltott, és annak következményét kívánja, vagy abba belenyugszik.

Ez a megfogalmazás a szándékosság fogalmát „tisztába rakja”, és a jogalkalmazást sem befolyásolja hátrányosan.

Felelősség az eredményért mint minősítő körülményért (9. §)

A törvény fenntartja a hatályos Btk. 15. §-ában foglalt rendelkezést, annál többet nem rögzít. Már a tervezet (9. §) is visszalépést jelentett az előterjesztéshez (11–12. §) képest, mivel már a tervezet sem rendelkezett arról, hogy miként kell minősülniük a szoros értelemben vett egyes bűnösségű bűncselekményeknek. Az előterjesztés 12. §-a ugyanis új szabályként írta volna elő, hogy a jogkövetkezmények szempontjából szándékos bűncselekménynek minősül, ha a tettes az elkövetési magatartást szándékosan fejt ki, de a bekövetkezett eredmény mint minősítő körülmény tekintetében gondatlanság terheli.

A minősítő eredmény tekintetében a bűnösségi elv fenntartásával egyet lehet érteni, ahhoz – a normaszöveg szintjén – nem kell hozzáfűzni semmit. Nem így a tervezet indokolásához, amely nem pontosan használja a dogmatikai kategóriákat.¹⁵ A *praeterintencionális bűncselekmény* ugyanis nem azonos a szoros értelemben vett egyes bűnösséggel. A *praeterintencionális bűncselekményeket* már akkor is ismerte a büntetőjog tudománya, amikor nem volt még szoros értelemben vett egyes bűnösségű bűncselekmény. Az előbbi voltaképpen azt jelenti, hogy az elkövető felelősségét olyan eredmény határozza meg, amely a szándékán túl következett be. Korábban, az 1961-es Btk. hatálybalépése előtt, az elkövető objektív alapon (az okozatosság folytán) felelt ezért a körülményért. *Heller Erik* mindezt úgy fogalmazta meg 1945-ben: „*Egyes szándékos bűncselekmények esetén a törvény a sértettnek a szándékosan előidézett eredménnyel okozati összefüggésben álló további jogséremlét tudja be minősítő körülményül, mégpedig tekintet nélkül arra, hogy arra nézve terheli-e a büntetést gondatlanság, vagy sem (praeterintencionális bűncselekmények).*”¹⁶ Az 1961-es Btk.-val lépett életbe a bűnösségi elv: az elkövető immár csak akkor felelt a súlyosabb eredményért, ha arra legalább a gondatlansága kiterjedt. Az azonban nem szükségszerű, hogy csak a gondatlansága terjedhet ki. Így például az életveszélyt okozó testi sértés esetén e minősítő eredményre kiterjedhet az elkövető szándéka, de a gondatlansága is, és ez utóbbi esetben lesz a bűncselekmény vegyes bűnösségű, azonban nem szoros értelemben vett egyes bűnösségű.

A *szoros értelemben vett egyes bűnösségű bűncselekmények* ugyanis azt jelentik, hogy a bűncselekmény alapesetére az elkövetőnek csak a szándékos-

¹⁵ A T/6958. számú törvényjavaslat 9. §-ához fűzött részletes indokolás, 208. o.

¹⁶ Heller Erik: A magyar büntetőjog általános tanai (rövidített tankönyv). Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1945, 149. o., illetve részletesen: 151–152. o.

sága, a minősítő eredményre pedig csak és kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Tehát nem elegendő az – mint ahogy az indokolás írja –, hogy az adott esetben az terjedt ki, hanem általában is csak az terjedhet ki.

Annak ellenére, hogy már a tervezet sem tartalmazta, nem lehet szó nélkül hagyni az előterjesztés 12. §-a szerinti új szabályt. Ez első ránézésre izgalmasnak tűnt, végiggondolva azonban korántsem volt benne semmi újítás, és nem is azzal foglalkozott, ami valójában problémát okoz. Az, hogy a minősítő eredmény tekintetében vegyes bűnösségű bűncselekmények a *jogkövetkezmények* szempontjából szándékos bűncselekménynek minősülnek, eddig is elfogadott volt.¹⁷ Problémát inkább az okozott, hogy az ilyen bűncselekmény a *minősítés* szempontjából is szándékosnak minősül-e. A joggyakorlat a két kategóriát (jogkövetkezmény és minősítés) nem hezitált öszszemosni: „Az úgynevezett vegyes bűnösségű bűncselekmények [...] a jogkövetkezmények szempontjából szándékos bűncselekmények, ezért az ilyen típusú bűncselekményeknél a társtetteség nem kizárt” (BH 1984/381.). Wiener A. Imre úgy gondolta, hogy az ilyen bűncselekmény a Btk. 15. §-ára tekintettel szándékos bűncselekménynek minősül¹⁸, *Földvári József* szerint ellenben gondatlannak.¹⁹ A kérdés eldöntése nem jelentékeny súlyú: ha ugyanis gondatlannak minősül, kizárt a kísérlet mellett a részesség és a társtetteség is, ellenben, ha szándékosnak, nem kizárt. A joggyakorlat többszörösen megosztott ebben a kérdésben: a társtetteséget jellemzően megállapítja a halált okozó testi sértésben (BH 1984/381.; BH 1989/48.; BH 2003/271.), a részesség lehetőségét a Legfelsőbb Bíróság egy döntésében megállapította (BH 2000/186.), egy másikban azonban elvetette (BH 1994/296.). Mindezek következtében rendezésre alapvetően ez a kérdés szorulna, ehhez azonban pontos és egyértelmű törvényi szabályra lenne szükség, és nem elegendő az előterjesztés indokolásában található, voltaképp elégtelen és téves magyarázat. Az indokolás ugyanis, bár azt írja, hogy „a vegyes bűnösségű bűncselekmények felelősségtani szempontból a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények jogi sorsát osztják. Ebből következik, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekményeknek kizárt a kísérlete, vegyes bűnösségű bűncselekmény nem követhető el társtettesként, vegyes bűnösségű bűncselekmény tekintetében nem lehetséges sem a felbujtás, sem pedig a bűnsegély. A 12. § nem az »elkövető«, hanem a »tettes« fogalmát használja, ez hozzájárulhat a gyakor-

¹⁷ Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 126. o.

¹⁸ Bárd Károly – Gellér Balázs – Ligeti Katalin – Margitán Éva – Wiener A. Imre: Büntetőjog. Általános rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002, 78. o.

¹⁹ Földvári József: i. m. 126. o.

latban felmerült vitás kérdések megoldásához.”²⁰ Az nem egészen világos, hogy miként oldaná meg a szándékosnak vagy gondatlannak minősítés kérdését az, hogy a szabály a „tettes”-t alkalmazza az „elkövető” helyett. Konkrét szabály hiányában nem valószínű, hogy a bírói gyakorlat változna a társtettség megállapítása vonatkozásában. Olyan szabály ugyanis, amely leszögezné, vagy arra utalna, hogy kizárt a kísérlet, a társtettség és a részeség a vegyes bűnösségű bűncselekményben, valójában nincs. Az indokolás pedig nem része a jogszabálynak, ahhoz semmiféle kötelező erő nem fűződik. A megoldás az lett volna (lenne), ha a normaszöveg egyértelműen rögzítené a jogalkotói szándékot.

Az előterjesztés indokolása egyébként a társtettségénél is megemlítette azt, hogy kizárt a társtettség az ilyen bűncselekményben, mivel: „*az Előterjesztés 13. §-a [valójában a 12. §-a!] ugyanis világosan kimondja, hogy csak a jogkövetkezmények szempontjából minősül szándékosnak a vegyes bűnösségű cselekmény*”²¹. Ezzel szemben viszont ismételtelen fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az előterjesztés nem azt mondta ki, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekmény csak a jogkövetkezmények szempontjából minősül szándékosnak, hanem csupán azt, hogy a jogkövetkezmények szempontjából szándékosnak minősül. A két állítás korántsem ugyanazt jelenti, és a valódi kérdést nyitva hagyja. Éppen ezért nem valószínű, hogy az a bírói gyakorlat, amely a jogkövetkezményt a minősítéssel asszimilálja, egyértelmű szabály hiányában megváltozna.

A tervezet társtettséghez fűzött indokolása annyit rögzít, hogy a társtettség fogalmának meghatározásából egyértelműen következik, hogy társtettség kizárólag szándékos bűncselekménynél lehetséges.²² Hogy ez a gyakorlatban az eddig ismertetett problémát tekintve eredményez-e változást, leginkább költői kérdés.

Az elkövető (12–14. §)

A törvény az elkövetői alakzatokon és azok szabályain nem változtat. Erre azonban különböző dogmatikai és gyakorlati szempontok szerint adott esetben szükség lett volna.

²⁰ Az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletének 11–12. §-ához fűzött részletes indokolás, 23. o.

²¹ Az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletének 17–19. §-ához fűzött részletes indokolás, 26. o.

²² A T/6958. számú törvényjavaslat 12–14. §-ához fűzött részletes indokolás, 211. o.

Mielőtt a konkrét problémákat megemlíteném és a javaslatokat megfogalmaznám, szükségesnek tartom felhívni a figyelmet a tervezet indokolásának néhány dogmatikai jellegű tévedésére vagy következetlenségére. Teszem ezt azért, mert a bűncselekmény tanának alapvetően egységes dogmatikai rendszerre kellene épülnie. Ezzel szemben az indokolás alapvetően keveri a különböző dogmatikai fogalmakat, így a kísérletnél még tettességhez szükséges ismérvekről szól²³, az elkövetőknél (tettesnél) már az alannya válás feltételeiről.²⁴ A kettő azonban korántsem ugyanazt jelenti. A szegedi büntetőjogi iskola bűncselekmény-fogalmában a tettességhez szükséges ismérvek az objektív és szubjektív tényállási elemek között elhelyezkedő tényállási elemek, amelyek csupán a közönséges és a különös bűncselekmények kategóriáira, illetve a szükségképpen többes közreműködés eseteire szorítkoznak. Az alannya válás feltételei ellenben – más fogalmi rendszerben – magukban foglalják a megfelelő életkort és a beszámítási képességet is. Ezek a szegedi iskola rendszerében a tényállásszerűségeen túli bűnösség elemei. A tettesség minimális fogalmát alapul vevő rendszerben továbbá tettesnek tekintendő az is, akinek nem megfelelő az életkora vagy a beszámítási képessége.

Konkrét probléma az elkövetőkkel kapcsolatban, hogy de lege lata, és a törvény szerint a jövőben is, a Btk. elkövetőknek a tetteseket (tettes, közvetett tettes és társtettes), illetve a részeseket (felbujtó és bűnsegéd) tekinti. Mind a hatályos büntetőkódex, mind a törvény ugyanakkor a bűncselekmény megvalósulásának stádiumai között ismeri és szabályozza az előkészületet [Btk. 18. § (1) bek.; törvény 11. §]. Előkészület az követ el, aki a bűncselekmény elkövetése céljából az ahhoz szükséges vagy azt könnyítő előfeltételeket megteremti, az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közös elkövetésben megállapodik. (Az előkészület miatti büntetőjogi felelősséghez e magatartások célzatos kifejtésén túl az is szükséges, hogy a törvény az előkészület külön büntetni rendelje.)

Az előkészület elkövetője, mivel cselekménye a tényálláson kívül marad, nem vonható a tettesség törvényi fogalma alá.²⁵ Diszpozíciószerű magatartása ellenére részesnek sem tekinthető, a részesi magatartások meghatározottsága és járulékosága miatt. Az előkészület kifejtője tehát kétségtelenül bűncselekményt valósít meg, azaz a bűncselekmény elkövetője, rá azonban sem a tettesség, sem

23 A T/6958. számú törvényjavaslat 10. §-ához fűzött részletes indokolás, 208. o.

24 A T/6958. számú törvényjavaslat 12–14. §-ához fűzött részletes indokolás, 210. o.

25 Ennek ellenére korábban Losonczy tettesnek azt tekintette, aki a büntett tényálladékanak megvalósításához szükséges előkészületi cselekményt követ el. Losonczy István: A tettesség és részség a büntetőjogi rendszerében. KJK, Budapest, 1966, 100. o.

a részesség fogalma nem illeszthető. Hangsúlyozni kell, mert sajnálatos módon a gyakorlati és egyes elméleti jogászok között sem egyértelmű, hogy az előkészület kifejtője nem tettes! Ennek ellenére a BH 1987/113. számon közzétett eseti döntés a társtettesként elkövetett tiltott határátlépés előkészületéről, a BH 2006/40. számon közzétett eseti döntés a társtettségben elkövetett terrorcselekmény előkészületéről szól, míg a BH 2008/139. számú döntés az elkövetőket mint társtetteseket említi a bünszervezet tagjaként elkövetett emberölés előkészületének büntetében. A tettség azonban a törvényi tényállás legalább részbeni megvalósítását követeli meg (legáldefiníció!), az előkészület pedig egy olyan bűncselekményi stádium, amelynek lényege a tényállás előtti, abba még nem illő cselekmények szankcionálása, mintegy előre hozott felelősségként. A két fogalom ellentétes egymással, lévén hogy az előkészületi cselekmény nem lehet tényállásszerű, a tettesi magatartás pedig csak az lehet.

Ezért helyesebb lett volna, ha a jövő büntetőkódexe rendelkezett volna az előkészület kifejtőjének elkövetői minőségéről, különösen, mivel a törvényesség elve a törvény szerinti formájában nem terjed ki erre a kategóriára (vö. az 1. §-nál írtakkal).

A tettes [13. § (1) bek.]

A törvény az önálló tettes fogalmán nem változtat. Figyelemfelkeltő azonban a tervezet e szakaszához fűzött indokolása, amely szerint: „*önálló tettes esetében a bűncselekmény elkövetésében más személy nem működik közre*”.²⁶ Ez az állítás több szempontból sem állja meg a helyét. Léteznek egyrészt olyan esetek, amikor a bűncselekmény elkövetésében több tettes vesz részt, azonban a társtettség valamelyik feltétel miatt nem valósulhat meg, és így mind-egyik tettes önálló tettes lesz, másrészt az önálló tettséghez kapcsolódhat bűnrészesség, ami szintén azt idézi elő, hogy a bűncselekményben az önálló tettesen kívül más személy is közreműködik.

A közvetett tettes [13. § (2) bek.]

A közvetett tettség fogalmát a törvény szintén nem módosítja, azonban ezen elkövetői kategória újragondolását célszerűnek tartanám, főként dogma-

---

²⁶ A T/6958. számú törvényjavaslat 12–14. §-ához fűzött részletes indokolás, 210. o.

tikai, de adott esetben gyakorlati szempontok miatt is, amelyek a következők szerint foglalhatók össze:

- a) A közvetett tettesként kezelése az elkövetők elhatárolásának a magyar büntetőjogtól idegen *szubjektivista* teóriáján alapul. A közvetett tettesként kezelése összecseng a sok összefüggésben hivatkozási alapul szolgáló német, azonban kétségtelenül szubjektivista alapú megoldással. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy ami a németeknél koherens megoldás, az más alapú rendszerben nem az. Így Németországban a szubjektivista alapú tan az irányadó, hazánkban ellenben az objektivista. Németországban az elkövetők differenciált büntetési elve miatt (a bűnségéd büntetése a törvény szerint enyhítendő) a bűnségélyszerű közvetett tettesi cselekmények miatt szükségszerű a közvetett tettest tettesnek tekinteni, nálunk a parifikációs szabály miatt nem.
- b) A fogalom szempontjából a továbbiakban is problémát jelenthet az adott esetben *önhibájából eredő ittas személy felhasználása* a bűncselekmény elkövetésére. Amennyiben erre az esetre a közvetett tettség konstrukcióját alkalmazzuk (lévén hogy a felhasznált személynek dogmatikai szempontból nincs mulasztási képessége, így bűnössége), nem állítható az, hogy az eset körülményeihez képest a közvetett tettes nem ugyanazért a bűncselekményért felel, mint a felhasznált személy.
- c) A fogalomban megkövetelt (eszközként való) „felhasználás” adott esetben *joghézagot* idéz elő. A magyar büntetőjogban is ismeretes ugyanis az úgynevezett mulasztásos közvetett tettség esete. A mulasztás miatti büntetőjogi felelősséghez általános feltétel, hogy az elkövetőt speciális jogi kötelezettség terhelje a bűncselekmény megakadályozása tekintetében. A felhasználás (eszközként való felhasználás) azonban a cél-eszköz viszony miatt célra irányozottságot, a közvetett tettes céljára való irányozottságot jelent, aminek eszköze a felhasznált személy. Így abban az esetben például, amikor az anya *jogtalan eltulajdonítási célból* nem akadályozza meg, hogy kilencéves gyermeke azalatt, amíg a sértett rövid időre kimegy a szobából, különböző értékű tárgyakat elvegyen, nem aggályos a közvetett tettség megállapítása. Abban az esetben azonban, ha ilyen *célzat nem állapítható meg*, a(z) eszközként való felhasználás követelménye miatt nem lehet felelősségre vonni a büntetendő cselekményben „közreműködőt”, míg ha a jogtalan eltulajdonító megfelelő életkorú lenne, a bűnségély aggály nélkül megállapítható lenne.
- d) A *kényszer* és a *fenygetés* a közvetett tettség fogalmában szintén aggályos. A redukált cselekményfogalmat alapul vevő rendszerekben (és ez jel-

lemzi a magyar cselekménytani felfogásokat) az akaratot megtörő erőszak vagy fenyegetés esetében valójában nem valósul meg büntetőjogi értelemben cselekmény. Így a felhasznált személy sem valósít meg büntetőjogilag értékelhető cselekményt, és ebben az esetben valójában *közvetlen* tettesi alakzat valósul meg az őt felhasználó vonatkozásában.

- e) Végül törvényességi, de egyben jogalkotástani problémákat is felvet az, hogy a törvényi esetkörök „katalógusa” nem teljes, és nem is lehet maradéktalanul az.²⁷ A nullum crimen elvek megsértését jelentené ugyanis az olyan tényállás megállapítása, amely nem illeszkedik a törvény által felsorolt esetkörökbe. A helyzet rendezésére Nagy Ferenc igyekezett korábban megoldást találni, az azonban szembemegy a jogalkotás szabályaival. Véleménye szerint a törvényi taxációt fel kellene oldani az „*így különösen*” szövegrész beiktatásával, ami kifejezésre juttatná, hogy a közvetett tettség esetköreinek az említése nem tekinthető többé kimerítő jellegű felsorolásnak, és így lehetővé válna a közvetett tettség olyan eseteinek a gyakorlati alkalmazása, amelyeket a törvény felsorolása kifejezetten nem nevesít.²⁸ Ez a megoldás azonban egyrészt nem oldja meg az említett jogbiztonsági aggályt, mivel továbbra sem határozza meg egyértelműen és pontosan a büntetőjogi felelősségre vonás pozitív feltételeit, másrészt alapvetően elutasítandó jogalkotási technikát alkalmaz. A jogszabályoknak (és ez a büntetőtörvényre fokozottan igaz) pontosan meg kell határozniuk a tilalmazott magatartásokat, és nem példákat kell adniuk a jogalkalmazóknak.

A felvetett problémák megoldása és egy következetes szabályozás kialakítása nem jelentett volna megoldhatatlan feladatot. Annak során azonban figyelembe kellett volna venni a következő szempontokat.

A közvetett tettség valamilyen formájú törvényi szabályozására szükség volt. A jelenlegi megoldás azonban nem üdvözlendő, mivel nincs tekintettel számos – az előzőekben említetteken kívüli – szempontra. Így arra, miszerint követendő lenne, hogy szakmai kérdésben a nagyobb szakmai támogatottságot élvező megoldást fogadja el a jogalkotó. A közvetett tettség szabályozásával kapcsolatban a korábban megjelent, szakmai szempontokat megfogalmazó javaslatok, akár gyakorlati, akár elméleti szakemberekéről legyen szó, döntően amellet foglaltak állást, hogy a *részességi alakzatok* szabályait indokolt módosítani oly módon, hogy azok büntetendő cselekményre való rá-

²⁷ Nagy Ferenc: Stádiumok, elkövetők és szankciók. Gondolatok és reflexiók az új Btk. általános részii Tervezetéhez. Magyar Jog, 2008/12., 772. o.

²⁸ Uo.

bírásban, illetve ahhoz való segítségnyújtásban legyenek megfogalmazva. Ezt javasolta korábban az ügyészség berkei közül *Lőrinczy György*²⁹ (ma Csongrád megyei főügyész), általános részi koncepciójában előbb Wiener A. Imre³⁰, majd *Ligeti Katalin*³¹, illetve emellett foglalt állást *Ligeti Miklós*³² is. Az e témakörben folytatott korábbi kutatásom eredménye is az volt, hogy célszerűbb, dogmatikailag is jobban tartható a közvetett tettességet a részességen belül szabályozni.³³

Ezzel ellentétes javaslat, tudniillik a közvetett tettességnek a tettesség körében való elhelyezése, csupán egyetlen helyen, a szegedi büntetőjogi iskola egy képviselőjének a tollából jelent meg.³⁴ Az ott felvetett megoldás, mint ahogy általában a közvetett tettes tettesként kezelése, az elkövetők elhatárolásának szubjektivista teóriáján alapul. Ezzel kapcsolatban viszont ismét utalni kell arra, hogy a magyar büntetőjog régtől fogva az objektivista tan talaján áll. A közvetett tettes tettesként kezelése – mint már említettem – összecseng a sok összefüggésben hivatkozási alapul szolgáló német, azonban kétségtelenül szubjektivista alapú megoldással. Szintén volt már szó róla, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy ami a németeknél koherens megoldás, az más alapú rendszerben nem az. Ami viszont kétségtelen, az az, hogy a közvetett tettesség továbbra is szabályozást kíván. Az is kétségtelen ugyanakkor, hogy ennek érdekében valamit fel kell adni a hazai büntetőjog elvei közül. A kérdés az marad, hogy mit. Az egyik oldalon áll az a 2009-ig jól működő és szilárdnak tekinthető alapelv, amely a tettesség és a részesség közötti elhatárolás fókuszálása a törvényi tényállást állította. A másik oldalon az áll, hogy a részesség olyan tettesi alapcselekményhez kapcsolódott, amely tényállásszerű, jogellenes és bűnös (teljes járulékoság). Véleményem szerint az objektivista tan feladása nagyobb áldozat a szabályozás oltárán, mivel az következetesebb megoldást nyújt, és legfőképpen, leszűkíti az esetleges joghézagok lehetőségét. Ezért a jövőben vissza kellene állítani azt a szilárd alapot, amelyet a közvetett tettesség szabályozásának módja megbontott. Ennek módja lehetne az a már említett elképzelés, amely szigorú szakmai szempon-

29 Lőrinczy György: A közvetett tettességhez. *Magyar Jog*, 1981/12., 1130–1134. o.

30 Wiener A. Imre: A Btk. általános része de lege ferenda. MTA JTI, Budapest, 2003, 95. o.

31 Ligeti Katalin: Az új Büntető Törvénykönyv Általános részének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/1., 16., 39. o.

32 Ligeti Miklós: Az új Btk. általános része és a fiatalokúak büntető igazságszolgáltatási törvénye I. Rendészeti Szemle, 2007/7–8., 68. o.

33 Mészáros Ádám: A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések. Ad Librum, Budapest, 2008

34 Szomora Zsolt: A közvetett tettesség de lege ferenda. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/4., 25–28. o.

tokra helyezi a hangsúlyt, és amelynek a lényege az, hogy a részességi alakzatok szabályait lenne indokolt úgy módosítani, hogy azok megfogalmazása büntetendő cselekményre való rábírásban, illetve ahhoz történő segítségnyújtásban történjen (limitált járulékoság).

A korábbi kodifikáció során Nagy Ferenc³⁵ ennek a megoldásnak az egyedüli, de állítása szerint súlyos dogmatikai hibáját abban jelölte meg, hogy az arra az abszurd helyzetre vezet, hogy amennyiben a rábírt személy példának okáért gyermekkorú: a rábíró részesként tartozik felelősséggel, viszont nincstettes (tettes nélküli részesség). Ennek az érvek helytelenségére és megalapozatlanságára a következők szerint hívom fel a figyelmet.

- a) A tetteség-részesség tana olyan területe a büntetőjognak, amellyel alapvető szinten minden elméleti és gyakorlati szakember találkozik munkája során. A témával elmélyültebben foglalkozók előtt nem lehet ismeretlen az a tény, hogy az elkövetői minőség nem feltétlenül azonos a büntetőjogi felelősséggel. Mint arra méltán híres monográfiájában (*A tetteség és részesség a büntetőjog rendszerében*) Losonczy István korábban rámutatott: a tetteség minimális fogalma a tetteség megállapítása szempontjából csak a büntetendő cselekmény objektív elemeinek a megvalósítását követeli meg (függetlenül a személy bűnösségétől, tényleges büntethetőségétől), a tetteség maximális fogalma szerint pedig tettes csak konkrétan büntethető elkövető lehet. Művében Losonczy a minimális tettesfogalom mellett foglalt állást.
- b) A hivatkozott megoldások alapos tanulmányozása esetén észlelhető, hogy az elkövetők fogalmának a büntetendő cselekményre építése magában foglalja a tettes fogalmának büntetendő cselekményre építését is. (Azaz a tettesi minőség a *büntetendő cselekmény* elkövetésére épül, amely nem követeli meg a bűnösségi kritériumot.) Magyarul, a büntetendő cselekmény törvényi tényállásának a megvalósítója már tettesnek minősül, függetlenül attól, hogy egyébként büntethető lesz-e. Ennél fogva dogmatikailag nem állja meg a helyét az az érv, hogy az idézett esetben részes lenne, tettes viszont nem.
- c) A jelenlegi szabályok között sem kizárt az, hogy van felelősséggel tartozó részes, felelősségre vonható tettes viszont nincs. Így például, ha a tettes a büntetőeljárás során vagy az előtt meghal, ez bizonyítottság esetén nem érinti a részes büntetőjogi felelősségét. Újgyszintén, mint arra vonatkozó legfelsőbb bírósági döntések kiemelik (BH 1999/53.; BH 2000/185.), a ré-

---

³⁵ *Az új Büntető Kódex tervezete Általános Részének egyes kérdései – a büntetőjogi felelősségre vonatkozó szabályok reformja* címmel Kecskeméten, 2008. szeptember 26-án megtartott konferencián elhangzottak szerint.

szesek akkor is felelősségre vonhatók, ha a tettes kiléte a büntetőeljárás során nem volt megállapítható.

A hatályos törvény megoldásával szemben felhozott problémák, véleményem szerint, kiküszöbölhetők lettek volna, és nem bontották volna meg a magyar büntetőjog elkövetőkre vonatkozó objektivista megközelítését, egyben összhangba kerültek volna a szakmai szempontokkal, ha az elkövetők fogalma egységesen a *büntetendő cselekményre* épült volna az eddig használatos *bűncselekmény* helyett. Az előbbieik értelmében az ez irányú javaslat dogmatikai szempontból sem lehet kifogásolható: nem lehetetlen elképzelés az, hogy valaki anyagi büntetőjogi szempontból tettesnek minősül, azonban nem tartozik büntetőjogi felelősséggel.

A társtettesek [13. § (3) bek.]

A társtettesek szabályait sem érinti a törvény, egy dolgot azonban mindenképpen meg kell említeni. Mégpedig azt, hogy a társtettesesség voltaképp nem zárható ki az úgynevezett vegyes mulasztásos bűncselekmények viszonylatában sem. Ide a mulasztással megvalósuló nyitott törvényi tényállásos és azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek valamilyen kötelezettség elmulasztását rendelik büntetni, de valamilyen eredmény bekövetkezését is megkövetelik. Az ilyen bűncselekmények esetén, ha a tevési kötelezettség a tetteseket együttesen terheli, társtettesi alakzat valósul meg. A mulasztásban megnyilvánuló társtettesesség lehetősége miatt³⁶ ezért helyesebb lett volna a társtettesesség fogalmában az „*egymás tevékenységéről tudva*” kitétel helyett az „*egy-más cselekményéről tudva*” fordulatot alkalmazni.

Javaslat

Míndezeket figyelembe véve az elkövetők új törvényi szabályai a következők lehettek volna:

A bűncselekmény elkövetői

12. § *E törvény alkalmazásában elkövető a tettes és a társtettes (tettesek), a felbujtó és a bűnségéd (részesek), illetve aki a törvény által büntetni rendelt előkészületet megvalósítja.*

³⁶ Hasonló véleményen Tokaji Géza: i. m. 357–358. o.; Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog. Különös rész. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2001, 206. o.

13. § (1) *Tettes az, aki a büntetendő cselekmény törvényi tényállását megvalósítja.*
(2) *Társtettesek azok, akik a büntetendő cselekmény törvényi tényállását egymás cselekményéről tudva, közösen valósítják meg.*
14. § (1) *Felbujtó az, aki mást a büntetendő cselekmény elkövetésére szándékosan rábír.*
(2) *Bűnsegéd az, aki büntetendő cselekmény elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt.*
(3) *A részesekre annak a bűncselekménynek a büntetési tétele az irányadó, amelyben közreműködtek.*

A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok (15. §)

Üdvözlendő változások történtek mind a hatályos büntetőtörvényhez (22. §), mind az előterjesztéshez (20. §) képest már a tervezetben (15. §) és a törvényben is, még ha nem maradéktalanul is. Az előterjesztés – az általános indokolás szerint³⁷ – átalakította volna a büntethetőségi akadályok rendszerét, és a bűncselekményi jelleget kizáró okok között figyelmet fordított a cselekmény büntetendőségét és az elkövető büntethetőségét kizáró okoknak. Ez a szemlélet alapvetően helyeselhető is. Mint ahogy arra az indokolás utal, ezekben az esetekben a bűncselekmény fogalmának valamelyik eleme (tényállásszerűség, társadalomra veszélyesség, vagy bűnösség) hiányzik. A további magyarázat azonban így folytatódik: „*az Előterjesztés következetesen érvényre juttatja, hogy a bűncselekmény fogalmának mely eleme hiányzik. Ezt a dogmatikai tisztaság mellett a törvény közérthetőségének követelménye is indokolja. Ennek megfelelően az Előterjesztés a büntethetőségi akadályoknál a »nem valósít meg bűncselekményt«, illetve a »nem büntethető« fordulatokat használja.*”³⁸ Ehhez képest az előterjesztés szerinti normaszöveg a jogos védelem és a végszükség szabályainál vezeti be a rendelkezést azzal, hogy „*nem valósít meg bűncselekményt, aki...*”. Ezzel szemben a gyermekkornál, a kóros elmeállapotnál, a kényszernél és a fenyegetésnél, illetve a tévedésnél az szerepelt felvezető szövegeként: „*nem büntethető, aki...*” Dogmatikailag a probléma az, hogy valójában az összes, az előterjesztés 20. §-ában említett ok kizárja a bűncselekmény megvalósulását. Azaz a gyermekkorú, kóros elmeállapotú stb. sem valósít meg bűncselekményt. Az előterjesztés ezért akkor

³⁷ Az XX-BKFO/47/2012. számú kormány-előterjesztés mellékletéhez fűzött általános indokolás, 6. o. 38 Uo.

járt volna el helyesen, ha a jogos védelem és a végszükség esetén a „*nem büntetendő annak a cselekménye ...*” felvezetést használta volna, a többi esetben pedig – ha nem is teljesen helyeselve – a „*nem büntethető, aki...*” szövegrészt. Ezt a problémát azonban már a tervezet orvosolta, és a jogos védelem, a végszükség, illetve a jogszabály engedélye kapcsán a cselekmény büntetendőségének, míg a többi – szubjektív alapú kizáró oknál – az elkövető büntethetőségéről szól.

Szintén már a tervezet orvosolta – és ezt a törvény is átvette – az előterjesztés azon hibáját, amely az egyes felelősséget kizáró okok felsorolására vonatkozott, nevezetesen, hogy az előterjesztés felvezető szövege előbb a cselekmény büntetendőségét kizáró okokat említette, a felsorolás azonban a szubjektív alapú okokkal kezdődött.

Üdvözlendő változás azonban, hogy az előterjesztéshez képest bővültek a jogellenességet kizáró törvényi okok, nevezetesen a *jogszabály engedélyével* [tervezet 15. § g) pont, illetve 24. §; törvény 15. § g) pont, illetve 24. §]. Ez esetleg bővíthető lett volna a hatóság engedélyével is. Ezek az okok eddig is ismeretesek voltak a büntetőjog tudományában mint az úgynevezett absztrakt és konkrét jogszabályi engedély esetei. Indokoltnak tűnt azonban törvényileg is megteremteni a jogellenesség hiányának ez esetben fennálló alapját.

Továbbra is megválaszolatlan maradt azonban, hogy az úgynevezett *törvény feletti jogellenességet kizáró okok* milyen törvényi szabályon alapulnak, azaz milyen felhatalmazás alapján mondhatja azt a bíró, hogy felmenti az elkövetőt például a sértett beleegyezése okán. Erről a kérdésről a bűncselekmény fogalma kapcsán már volt szó, itt azt kell csupán megemlíteni, hogy megoldhatta volna a problémát egy új felelősséget kizáró ok törvénybe iktatása, amely nem lenne más, mint „*a törvény által védett értékeket az elkövetéskor nem sértő vagy veszélyeztető cselekmény*”. Ez a megoldás büntetőjogi normára alapítva teremtené meg annak a lehetőségét, hogy a jogalkalmazó megállapíthassa a bűncselekmény hiányát olyan esetben, amikor a cselekmény az elkövetéskor nem sérti vagy veszélyezteti a törvény által védelemben részesített társadalmi vagy egyéni érdeket (azaz a „jogi tárgyat”), vagy ha sérti vagy veszélyezteti is, azt a szükségesség és arányosság keretei között egy magasabb társadalmi vagy egyéni érdek megfelelően kompenzálja. Figyelembe véve a társadalomra veszélyesség bűncselekménytani értelmezése körül kialakult helyzetet, ez a továbbiakban is indokolt lehet.

Javaslat

A büntetőjogi felelősséget kizáró okok

15. § (1) *A cselekmény büntetendőségét kizárja:*

- a) a jogos védelem,*
  - b) a végszükség,*
  - c) a jogszabály vagy a hatóság engedélye,*
  - d) a törvény által védett értékeket az elkövetéskor nem sértő vagy veszélyeztető cselekmény,*
  - e) a törvényben meghatározott egyéb okok.*
- (2) *Az elkövető bűnösségét kizárja:*
- a) a gyermekkor,*
  - b) a kóros elmeállapot,*
  - c) a kényszer és a fenyegetés,*
  - d) a tévedés.*

Az engedély

24. § Nem büntetendő az a cselekmény, amely jogszabályon vagy hatóság engedélyén alapul.

A törvény által védett értékeket az elkövetéskor nem sértő vagy veszélyeztető cselekmény

25. § *Nem büntetendő az a cselekmény, amely az elkövetéskor nem sérti vagy veszélyezteteti a törvény által védelemben részesített társadalmi és egyéni értékeket, vagy ha azt a szükségesség és arányosság keretei között egy magasabb társadalmi vagy egyéni érdek megfelelően kompenzálja.*

A megelőző jogos védelem (21. §)

A törvény továbbra is rendelkezik a megelőző jogos védelemről, a normaszöveg lényegében megegyezik mind a hatályos szabályozással [Btk. 29/A §], mind az előterjesztéssel (26. §), illetve a tervezettel (21. §). Mindezek ellenére – számos dogmatikai és gyakorlati probléma miatt – indokolt lett volna a jogintézmény szabályainak az átgondolása, a következők miatt:

- a) A *jogtalan támadással* kapcsolatos alapvető követelmény, hogy valamely bűncselekmény törvényi tényállását valósítsa meg, amellyel kapcsolatban nem állhat fenn jogellenességet kizáró ok. Azonban ha a „támadó” végszükséghelyzetben van, mert például egy kóbor kutya támadása elől átugrik a kerítésen, a védelmi eszköz annak ellenére működésbe lép, hogy nincs jogtalan támadás. Szintén kizárhatja a „támadás” jogellenességét, ha arra jogszabály engedélye alapján, hivatali, hatósági jog/kötelezettség gyakorlása során kerül sor (például tüzoltó vagy mentő behatolása válik szükségessé).
- b) A *védelmi eszközzel szemben támasztott követelmény*, hogy nem lehet az élet kioltására alkalmas. A megelőző jogos védelmet kodifikáló 2009. évi LXXX. törvényhez fűzött miniszteri indokolás ezzel kapcsolatban hivatkozik a Btk. felfegyverkezve történő elkövetést meghatározó értelmező rendelkezésére, e szerint: felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál [Btk. 137. § (4) bek. b) pont]. Mint arra az 1978. évi IV. törvény e rendelkezéshez fűzött miniszteri indokolása is utal, az emberi élet kioltására alkalmas eszköz lehet bármiféle fegyver, robbanóanyag, de egyéb célt szolgáló eszköz is, például kalapács, csákány. Ez kiegészítendő azzal, hogy „megfelelő” használat mellett szinte bármi alkalmas lehet az emberi élet kioltására. Problémát jelent továbbá, hogy mi történik akkor, ha az eszközt annak tudatában telepítik, hogy az nem alkalmas az élet kioltására, és egyébként általában nem is alkalmas arra, de a támadó mégis meghal: például csapdába esik, és hosszú idő alatt elvérzik. Ezért felelősség terheli a telepítőt? És ha igen, milyen címen? A szándékos emberölés nem valósulhat meg, mivel az eszköz telepítője nem kívánta és nem is nyugodott bele a támadó életének kioltásába. A gondatlan emberölés szintén nem, mivel testi sértés okozására irányuló szándék van. Annyi bizonyos, hogy testi sértés okozására irányuló szándék van, és az is bizonyos, hogy az eszköz a konkrét esetben alkalmas volt az emberi élet kioltására, hiszen a támadó meghalt. A halálos eredmény tekintetében a védekezőt szándékosság nem terhelte, így legfeljebb a halált okozó testi sértés maradhat. Annak megállapításához egyrészt szükséges az eredményre kiterjedő gondatlanság, másrészt az még beleférhet a védekezés arányosságába, így túllépésként nem értékelhető.
- c) Gondot okozhat a *védekezési szándék* terjedelme. A védelmi berendezés ugyanis nem tudja felmérni azt, hogy a jogtalan támadás milyen veszélytel fenyeget. Nem tudja felismerni azt, hogy a támadás mire irányul, mik lehetnek a lehetséges következményei. Így, hogy az csupán egy „egyszerű” ma-

gánlaksértés, vagy lopásra, rablásra, esetleg nyereségvágyból elkövetett emberölésre irányul.

- d) A bírói gyakorlat szerint az elhárító tevékenység *arányosságának* vizsgálatánál a támadás lehetséges következményeinek és nem a támadó szándéka felismerésének van jelentősége. Kérdéses azonban, hogy a „védekező” hogyan ismeri fel előre a még be sem következett támadás lehetséges következményeit. Mi ellen védekezik? Magánlaksértés, lopás, esetleg rablás, testi sértés, emberölés, vagy mi ellen? A védekező a védelmi eszköz telepítésekor sem a támadó személyét, sem annak cselekvési módját, sem annak eszközeit nem ismeri, azonban mindennek ellenére a rendszer úgy alkalmas jelentéktelen támadás esetén is igen súlyos és visszafordíthatatlan sérelem okozására, hogy nem alkalmas arra, hogy vizsgálja az elhárítás szükségességét, annak mértékét és az arányosságát sem.
- e) Az *időbeli túllépés* szempontjából az az alapvető probléma, hogy az hogyan akadályozható meg. Hogyan védhető ki az időbeli túllépés, ha a védekező nincs jelen? Például a jogtalan támadás pillanatában a védelmi berendezés működésbe lép, a jogtalan támadás megszűnik, de a csapda még fogva tartja, és ezzel súlyosabb sérelmet okoz a támadónak, aki akkor már nem támadó, mert támadásra képtelen állapotban van. A védekezést nem lehet leállítani, mert a védekező nincs ott.
- f) Az arányosságbeli túllépéshez kapcsolódva kell szót ejteni az *önkéntes eredményelhárítás* problémájáról. Az önkéntes eredményelhárítás lehetőségtől és az ahhoz kapcsolódó büntetlenségtől a védekező itt – a jogos védelem „alapesetétől” eltérő módon – meg van fosztva. Ha a védelmi eszköz által okozott sérelmet, illetőleg annak a támadáshoz viszonyított aránytalanságát a jelen lévő védekező észlelné, még lehetősége lenne az eredményt elhárítani, így viszont erre esélye sincs.
- g) Fontos előírás, hogy a védekezőnek a büntetlenséghez a *sérelem elkerülése* érdekében mindent meg kell tennie, ami tőle az adott helyzetben elvárható. A 2009. évi LXXX. törvényhez fűzött miniszteri indokolás ennek körében arra utal, hogy ez teljesíthető például a jogtalan támadás esetleges következményeire a figyelmet közvetlen vagy közvetett módon felhívó valamely jelzés (felirat, ábrázolás, fény- vagy hangjelzés) alkalmazásával. Ezzel kapcsolatban csak egyetérteni lehet *Belovics Ervin*nel, aki azt hangsúlyozza, hogy a jogos védelem esetén a személyesen védekezőt sem terheli olyan kötelezettség, hogy a védelmi cselekmény kifejtése előtt előzetesen tájékoztassa a támadót arról, hogy védekezni fog. A védekezés joga ugyanis törvényben biztosított alapjog, így annak gyakorlásával minden külön fi-

gyelmeztetés nélkül kell számolnia annak, aki jogellenes magatartást tanúsít.³⁹

- h)* A másik ehhez kapcsolódó probléma az, hogy a jogos védelemnek a lényege, hogy visszaverje a jogtalan támadást, ez pedig tipikus esetben sérelmet okoz a támadónak. A jogos védelem esetén sem kitérés kötelezettség nincs, és a szükséges esetben és mértékben nem kell törekedni a sérelem elkerülésére. Nem látom sem ésszerű indokát, sem módját annak a törekvésnek, amely ezt a védelmi berendezés telepítése esetén megköveteli. Nehezen képzelhető el a gyakorlatban az olyan eszköz hatékonysága, amelynek a meglétére egyrészt előre figyelmeztetnek (lehetővé téve az ezzel való számolást, az arra való felkészülést, ártalmatlanná tételt), másrészt amely nem okozhat sérelmet (mert nyilvánvaló: ha a vétlennek nem okozhat sérelmet, akkor a jogtalan támadónak sem tud).

Mindezeket figyelembe véve, nem tartom elfogadhatónak a megelőző jogos védelem illetén törvényi szabályozását. E jogintézmény jelenlegi és jövőbeli szabálya olyan felelősséget terhel a védelmi berendezés telepítőjére, amit ő maga az eszköz telepítésekor fel sem tud mérni. A közrend és közbiztonság megteremtése állami feladat, amit alapvetően nem lehet az állampolgár kezébe adni. Az állampolgárnak természetesen joga van különféle riasztóberendezéseket használni, de a bizonytalan kimenetelű védelmi berendezések telepítése nem lehet a bűnözés elleni harc általánosan megengedett eszköze.

A jogos védelem (22. §)

A jogos védelem szabályait a törvény mind a tervezethez (22. §), mind az előterjesztéshez (27. §), mind a hatályos szabályokhoz (Btk. 29. §) képest is több ponton is érinti.

22. § (1) bek.

A jogellenességet kizáró jogos védelem definíciójának talán leglényegesebb újítása a tervezetben – még az előterjesztéshez képest is – az arányosság követelményének a megjelenítése volt. Ennek indokoltsága már korábban is felvetődött, a határozott normaalkotás jogállami követelményének ugyanis ez

---

³⁹ Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2009, 130. o.

felel meg. A szükségességet így a támadásból kell származtatni, az arányosságot pedig kizárólag a védelmi cselekményre lehet vonatkoztatni, immár normára hivatkozva.⁴⁰ A szükségesség és az arányosság fogalmának elkülönülése a bírói gyakorlatban is általánossá vált.

A törvény azonban nem tartotta meg a fogalom elemének az arányosságot. Ez az előbb említetteken túl azért lehet problémás (nem utolsósorban jogátlami szempontból), mert az arányosság túllépése, ha nem ijedtségből vagy menthető felindulásból származik, nem szolgálhat alapul a büntetőjogi felelősség megállapítására, mivel jelenleg nincs és a jövőben sem lesz olyan törvényi rendelkezés, amelynek hiánya ezt megalapozná, vagy amely azt kifejezetten lehetővé tenné. Azaz, mivel sem a hatályos Btk., sem a törvény nem követeli meg az arányosságot a jogos védelem (1) bekezdés szerinti fogalmában, ha a védekezés egyébként szükséges, de a védekező az arányosságot túllépi úgy, hogy az nem ijedtségen vagy menthető felinduláson alapul, a jelenlegi és a jövőbeli szabályozás szerint a túllépőt valójában fel kellene menteni, mivel a törvény csak a szükségességet követeli meg (ami megvalósul), az arányosságot ellenben nem (aminek a túllépése, pontosabban hiánya következik be). Ennek furcsa megnyilvánulása érhető tetten abban a paradox helyzetben, amelynek kapcsán a Legfelsőbb Bíróság egy döntésében előbb kimondta a jogos védelem fennállását, majd azt, hogy az nem alkalmazható, mivel olyan mértékben aránytalan volt. A büntetőjogi felelősségnek egy, a törvényben nem megkövetelt kategória hiányán alapuló megállapítása azonban ellenkezik a *nullum crimen sine lege* elvével.

A *védelemben részesített értékek* között már a tervezetben is szerepelt a „*mások*” mellett a „*más*” is. Ezen a törvény nem változtatott, indokoltnak tűnhetett volna azonban az értékek további pontosítása vagy kiterjesztése. A hatályos törvény ebben a körben a *saját vagy mások személyét, javait, illetve a közérdeket* említi. A legegyszerűbb nyelvtani értelmezésből az következik, hogy – figyelembe véve a többes számot – a saját személyét érő támadáson kívül csak az cselekszik jogszerűen, aki legalább két másik személy elleni támadással szemben védekezik, illetve egyetlen vagyontárgy elleni támadás szintén nem alapoz meg jogos védelmi helyzetet. A törvény ezt a problémát részben orvosolja, azonban utalnia kellett volna a *saját vagy más jogára, vagyonára* is. Így válna ugyanis lehetővé az egyetlen személy vagy vagyontárgy elleni támadás során a jogos védelem. Indokolt lehetett volna a „*jog*” mint új elem megjelenítése is, mivel nem csupán a személyt érő, hanem adott

---

⁴⁰ Uo. 124., 203. o.

esetben annak jogát sértő támadás esetén is lehetőség van, és lehetőséget is kell adni a jogos védelemre, így például a magánlaksértés esetén. A hatályos törvény személy ellen intézettségét nem lehet azonosítani a Btk. személy elleni bűncselekmények kategóriájával, mert akkor a más fejezetben említett bűncselekmények, mint például az erőszakos közöszlés (amely nem személy elleni, hanem nemi erkölcs elleni bűncselekmény), kívül állna a védelem körén.

Korrekcióra szorult volna a jogos védelem fogalma a *támadás* tekintetében, mivel az nemcsak tevékenység, hanem mulasztás is lehet. Erre irányuló konkrét javaslat már korábban is született, e szerint a „*jogtalan támadás*” helyett a „*jogtalan cselekmény*” szerepelhetne a törvényben. Valójában pontosítani lehetett volna mind a jogtalanság, mind a támadás fogalmát. A jogtalanság helyett a normaszövegben a jogellenesség kategóriáját kellett volna előírni, arra való tekintettel, hogy itt nem pusztán arról van szó, hogy a támadónak nincsen joga a támadáshoz, hanem cselekménye kimondottan ellenszegül a jognak. A jogos védelem esetén pedig pont erről van szó. Bűncselekménytani szempontból is a jogellenesség kategóriája az értelmezhető és alkalmazandó fogalom. Az objektív jogellenes, azaz tényállásszerű és büntetőjog-ellenes cselekménnyel szemben van helye jogos védelemnek, és az nem szükséges, hogy a támadó ezen felül bűnösnek is tekinthető legyen (a gyermekkorú vagy kóros elmeállapotú személy támadása is megalapozza a jogos védelmi helyzetet). Mint ahogy említettem, a támadás valójában nemcsak aktív magatartás lehet, hanem akár mulasztás, akár valamely jogellenes állapot fenntartása is. Ezt a „*cselekmény*” terminológia jobban kifejezi, az esetköröket jobban átfogja.

22. § (2) bek.

Lényeges változásokat tartalmazott a tervezet [22. § (2) bek.], midőn vélelmet állított fel a támadás élet kioltására irányuló jellegére vonatkozóan. Hasonló rendelkezést tartalmazott az előterjesztés [27. § (2) bek.] is, de a tervezet szövege azon részben változtatott. A törvénybe végül a tervezethez képest is új szabályok kerültek.

Az új rendelkezések értékelése előtt arra kell utalni, pontosabban azt nem szabad elfelejteni, hogy a jogos védelem alapvetően egy kivételes jogintézmény. A közbiztonság és a személyi biztonság garantálása alapvetően az állam kötelessége. Amikor ezt nem tudja ellátni, akkor adhatja át a védelem jogát a polgárának. Az semmiképpen nem helyes irány, ha az állam egyre nagyobb területet és egyre nagyobb mértékben enged ebből át. Megfelelő ér-

telmezés mellett ez azt jelenti, hogy az állam egyre inkább képtelen ellátni közrendvédelmi feladatát.

Mint említettem, a törvény, akárcsak a tervezet és az előterjesztés, törvényi vélelmet állít fel arra vonatkozóan, miszerint vannak esetek (és eltérés ebben a körben van a három normaszöveg között), amikor a jogtalan támadás oly módon történik, hogy a megtámadott joggal feltételezheti, hogy a támadás az élete ellen irányult, és ilyenkor a jogtalan támadás körülményei megteremtik a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének a túllépésére. Alapvető kérdés azonban, hogy ez vajon megdönthető vélelem-e, és amennyiben igen, ki fogja ezt megdönteni, vagy legalábbis megkísérelni azt. A már halott támadó, vagy netán az élő védekező, akinek elemi érdeke, hogy mentesüljön a felelősség alól?

Gyakorlati aggály kapcsolódik ahhoz, hogy a jogos védelem szabályai szerint a jogos védekezés addig tart, amíg a jogtalan támadás, vagy amíg az közvetlenül fenyeget. Az időbeli túllépés ellenben büntetőjogi felelősséget keletkeztet, mivel ekkor voltaképp a támadás miatti bosszúról van szó. A kérdés egyrészt az, hogy ez mennyiben tudatosul az állampolgárokban, másrészt az, hogy milyen bizonyítási lehetőségei lesznek az esetleges időbeli túllépésnek.

Az előterjesztéshez képest több lényeges változás is történt a későbbi normaszövegekben. Az egyik az, hogy a tervezet és a törvény az új bekezdés esetkörét lényegében a jogos önvédelem körére szűkíti le. Míg az előterjesztés ugyanis úgy rendelkezett, hogy „*a jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az az élet kioltására is irányult volna, ha azt személy ellen éjjel [stb.] követik el*”, addig a tervezet és a törvény ezt úgy módosította, hogy „*a jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha [stb.]*”. Míg a jogos védelem körében alapvetően nem zárható ki az, hogy nem a megtámadott védekezik (más vagy mások személye elleni támadás), főleg, ha a támadás még nem intézett, hanem csupán közvetlenül fenyegető, ebből a megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy a „kedvezmény” csupán azt a védekezőt illeti, akire a jogtalan támadás irányult.

Orvosolta a tervezet az előterjesztés azon hiányosságát, hogy a normaszövegből nem derült ki teljesen világosan, hogy a (2) bekezdés szerint feltételek milyen viszonyban vannak egymással: vaglyagosak vagy konjunktívák, illetve esetleg részben azok? Nem orvosolta azonban azt, hogy a felsorolt esetek nagyon (indokolatlanul) tágra nyithatják a védelem beálltának lehetőségét. A törvény voltaképp visszatért az előterjesztés szerinti esetkörökhöz (egyedül a lakáshoz tartozó bekerített helyre, felfegyverkezve történő jogtalan behatolás maradt ki), a tényállási elemek pontokba szedésével és megfo-

galmazásával egyértelművé téve, hogy azoknak vagylagosan kell megvalósulniuk. A védelem beálltának lehetősége azonban továbbra is indokolatlanul széles körű, így akár az este tíz óra után tettelegességig fajuló konfliktus (amely adott esetben csak könnyű testi sértéssel fenyeget) megalapozhatja a támadó életének kioltását.

Végezetül, nem lehet eltekinteni még egy veszély reális lehetőségétől, méghozzá a támadások, főleg a jogos védelem körében szóba jöhető vagyon elleni támadások agresszívvá válásától. Az ugyanis teljesen racionális érv, hogy ha a védekezőt több jog illeti meg, és ez nagyobb kockázatot vagy veszélyt jelent a támadó számára, akkor a sértettet megelőző jelleggel le kell hogy fegyverezze, harcképtelenné kell hogy tegye. Ezzel pedig az alapvetően vagyon elleni elkövetés személy ellenivé, azon belül pedig brutálisabbá válhat.

22. § (3) bek.

Meggondolandó lehetett volna az *arányosságbeli túllépés* korábbi szabályainak a visszaállítása. A közzétett bírósági döntésekben számos olyan eset van, amikor a jogos védelem szükséges mértékét az elkövető úgy lépi túl ijedtségből vagy menthető felindulásból, hogy az elhárítás szükséges mértékének felismerésében az említett állapota csupán korlátozza őt, és így követ el indokolatlanul súlyos bűncselekményt. Olyat, amely miatt a jelenlegi szabály szerint a felmentés is indokolatlan. A hatályos és a törvény szerinti szabályozás szerint azonban ezekben az esetekben a vádlottakat föl kell menteni, mert nincs lehetőség a megkülönböztetésre. Ez azonban objektíven nézve túl enyhe értékelése az ilyen jellegű túllépéses cselekményeknek. A másik megoldás az lehet, hogy ha bíróság úgy gondolja, mégsem kellene felmenteni a vádlottat, akkor nem tehet mást, mint hogy nem állapítja meg, vagy nem veszi figyelembe az egyébként fennálló méltányolható felindulást, és a túllépés miatt szigorú büntetést szab ki. Ez viszont azon túl, hogy nem fér össze a törvény szövegével, túl szigorú megítélése az ilyen jellegű bűncselekményeknek. A jogos védelmet átértékelő 2009. évi LXXX. törvény módosításakor többször hangoztatott érv helytelenségére, amely szerint a korábbi (3) bekezdés szerinti eset azért fölösleges, mert ilyenkor a bíróság ahelyett, hogy felmentené, csak „kicsit megbünteti” a túllépőt, több példa enged következtetni (BH 2007/178.; BH 2004/91.; BH 2003/225.; BH 2002/419.; BH 2002/125.). Ezek szerint a „kicsi megbüntetés” hatévi börtönbüntetés kiszabását jelentené.

Javaslat

Mindezek figyelembevételével, a jogos védelem szabályai a következőképpen szólhattak volna:

A jogos védelem

22. § (1) *Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogos védelemben követnek el.*
(2) *Jogos az a védekezés, amely a saját vagy más személye, joga, vagyona vagy a közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogellenes cselekmény elhárításához szükséges.*
(3) *Aki a jogos védelem szükséges mértékét szándékosan túllépi, felelős ezért a cselekményért.*
(4) *Nem felelős büntetőjogilag, aki az elhárítás szükséges mértékét azért lépi túl, mert azt ijedségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni.*
(5) *A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az ijedség vagy menthető felindulás az elkövetőt korlátozza az elhárítás szükséges mértékének a felismerésében.*
(6) *A megítámadott nem köteles kitérni a jogellenes cselekmény elől.*

Zárógondolatok

A KIM Sajtó Főosztálya 2012. február 8-án sajtó-háttéranyagot tett közzé az új büntető törvénykönyvről.⁴¹ Ebben arra található utalás, hogy a korábbi kodifikációs törekvések azért jutottak zsákutcába, mert a kodifikációs bizottságokban esetenként eltérő büntetőjogi irányzatokhoz tartozó, főként elméleti jogtudósok ütköztették újra és újra nézeteiket, ami meddőnek bizonyult. Ezzel szemben a jelenlegi kodifikáció – amely valójában nélkülözi a valódi társadalmi és szakmai vitát, a nemzetközi összehasonlítást és a hatásvizsgálatot – a dokumentum szerint egységes büntetőpolitikai elvek alapján folyt, és inkább a gyakorlati jogalkalmazók véleményét figyelembe véve alakult, mivel az új Btk. az ő „munkaeszközük” lesz elsősorban. Kétségtelen, hogy az új Btk.-nak vannak pozitívumai. Az is kétségtelen azonban, hogy a jogalkotó elszalasztott egy lehetőséget. Egy lehetőséget arra, hogy egy valóban megalapozott büntetőkérdéskönyvet alkotson, amely tekintettel van a büntetőjogi dogmatika összefüggéseire, a kriminológiai kutatások eredményeire, és amely

⁴¹ http://miskz.hu/system/files/hatteranyag_a_keszulo_bunteto_torvenykonnyvrol.pdf

nem pusztán a jogalkalmazás munkaeszköze, hanem egy olyan jogforrás, amely alapvetően az állampolgároknak szól, előírásaival, magatartási szabályaival az egyéni szabadság kiteljesítését, a társadalom védelmét és a jogbiztonságot szolgálja.